

FILOSOFISKĀ BIBLIOTĒKA
PĒTĪJUMI

Ineta Kivle

Skaņas filozofija

Ineta Kivle

Skaņas filosofija

2009

Saturs

Ievads.....	V
1. Fenomenoloģijas nozīme skaņas, runas, balss un mūzikas skatījumā.....	1
„Atpakaļ pie lietām”, „Ļaut būt”, redukcijas metode un fenomenoloģiskā refleksija.....	9
Fenomena izpratne: skaņa, runa, balss un mūzika.....	18
Skaņa.....	22
Runa un balss.....	23
Mūzika.....	24
Rezumējums.....	25
2. Skaņas fenomenoloģiskā skatījuma pamatnostādnes.....	27
Skaņas dotība.....	28
Skaņa – jēgpilns fenomens.....	37
Skaņa – laikobjekts.....	47
Skaņa, pasaulu konstituēšanās un pasauliskošanās.....	59
Rezumējums.....	70

3. Filosofiskā skatījuma tālākizvērsums: skaņa, runa, balss.....	71
No skaņas fenomenoloģijas uz eksistenciālu balsi: valodas filosofiskā izpratne, runāšana un klausīšanās.....	72
Cilvēks – apziņas un ķermeņa vienība.....	92
Dzirdēšana un redzēšana, kultūru fundējošu fenomenu tvērumš.....	102
Skaņas un klusuma intencionālie aspekti	113
Rezumējums.....	123
4. Mūzikas filosofiskās interpretācijas.....	125
Mūzikas izpratne filosofijā un mūzikas fenomenoloģijas specifika.....	126
Mūzikas būtība: skaitlis, <i>hyle</i> , eidoss, logoss, spēle.....	145
Mūzikasdarba ontoloģija: jautājums par būtību un interpretāciju.....	165
Mūzika – intersubjektīvs fenomens	182
Rezumējums.....	191
Nobeigums	193
Bibliogrāfija.....	199
Annotation.....	211
Personvārdu rādītājs	225

levads

Skaņā klausīties domājot: Kas ir skaņa? Kā ir skaņa? Vai pastāv kāds mērs, pēc kura skaņu domājam, un vai šis mērs var būt cilvēks, daba, māksla? Jau filosofijas sākotnē grieķu domātājs Protagors izteica atziņu: *Cilvēks ir visu lietu mērs – pastāvošo, ka tās pastāv, bet nepastāvošo – ka tās nepastāv.* Jēgpilna skaņa eksistē tādā mērā, kādā cilvēks spēj to tvert klausoties, domājot, iztēlojoties.

Katram no mums ir pieredze, kā skaņa izpaužas balsī, runā un mūzikā. Šie fenomeni ir zināmi ikdienas dzīvē, komunicējoties vienam ar otru, vērojot mākslu, dzirdot mūziku un lasot filosofiju. Filosofija nedod vienotu atbildi, kas ir skaņa, – līdz ar cilvēka pašsapratni, kultūras ievirzēm un filosofiskajām atziņām dažādojas skaņas apraksti. Skaņas filosofija raisa domas par dzirdēšanu un redzēšanu, runāšanu un klausīšanos, būtību un interpretāciju, skaniskumu un klusumu. Filosofijā skaņa, runa, balss un mūzika tiek skatītas no kultūras, audzināšanas, retorikas, valodas, mākslas, estētikas, semiotikas, semantikas u.c. aspektiem, dabaszinātnisko skatījumu aizvirzot tālākajā plānā. Skaņas filosofija savā ziņā ir kultūras un cilvēka eksistences filosofijas daļa.

Runāšanas, dzirdēšanas un klausīšanās, skaniskuma un mūzikas skatījums ir sastopams jau pirmsokrātisko domātāju (6.–5. gs. p. Kr.) uzskatos, tomēr tikai 20. gadsimtā dzirdamie fenomeni kļūst par patstāvīgiem filosofiskās izpētes objektiem. To apliecina gan mū-

ziskas filosofija – kā filosofijas virziena izveidošanās,¹ gan 20. gadsimta filosofija, kas skata mākslas un valodas ontoloģijas jautājumus.

Šajā grāmatā skaņa tiek skatīta galvenokārt fenomenoloģiskajā tradīcijā. Skaņas aprakstos tiek izmantoti fenomenoloģijas pamatprincipi: dzirdamus fenomenus skatīt kā dotus pieredzē, izgaismot fenomenu būtības, izziņas un pieredzes iespējamību; lietām un pasaulei ļaut izgaismoties pašām no sevis, nevis konstruēt tās domās. Fenomenoloģija parāda, kā skaņa no fizikālas parādības pārtop par jēgpilnu, kā konstituējas laiks, fenomena dotības. Izmantojot fenomenoloģijas, hermeneitikas un fundamentālonoloģijas atziņas, grāmatā runa un balsis tiek skatīta kā cilvēka būtībai imanenti piemītošs valodas skaniskums.

Balsi izteiktas domas, intonācijas ir nozīmīgs cilvēka eksistences aspekts. Dzirdot gan balsi izteikto, gan mūzikas skaņas, klausītājs pārdzīvo tās kā jēgpilnus fenomenus. Fenomenoloģija parāda, ka klausīšanās nav tikai klausīšanās skaniskumā, bet tā ir arī klausīšanās sevī.

Fenomenoloģija ietekmē 20. gadsimta hermeneitiku un fundamentālonoloģijas atziņas, kuras dod iespēju skatīt skaņu vairākos aspektos:

Es perspektīvā skatītai skaņai atskaites punkts ir fenomenoloģijas izveidotāja Edmunda Huserla (Edmund Husserl, 1859–1938) atziņas, viņa noteiktie fenomenoloģijas principi – no lietām līdz būtībām; no fenomenu tvēruma līdz absolūtām pašdotībām, kurās šos fenomenus tveram; no skaņas tvēruma līdz apriori dotai spējai skaņu tvert. Tā ir dziļumā ejoša virzība no mainīgā uz nepāšaubāmo, kur līdz ar skaņas un mūzikas tvērumu izgaismojas iekšējās laikapziņas struktūra, apziņas intencionalitāte, jēgas konstituēšanās. Huserla filosofija apraksta to, kas raisās no fe-

¹ Autori, kuri 20. gadsimtā filosofiski rakstījuši par mūziku, ir vairāki desmiti. Mūziku kā simbolu skata Sjūzena Langere (Susanne Langer), Nelsons Gudmens (Nelson Goodman), Žans-Žaks Natic (Jean-Jacques Nattiez); kā sociālu konstrukt – Teodors Adorno (Theodor Adorno), Žaks Atali (Jacques Attali); no semiotikas viedokļa mūziku analizē Ero Tarasti (Eero Tarasti); no eksistences filosofijas skatpunkta mūziku skata Gabriels Marsels (Gabriel Marcel). Mūzikas filosofiskos aspektus analizē Lidija Ģera (Lydia Goehr), Peters Kivi (Peter Kivy) un daudzi citi. Viņi skata nozīmīgus mūzikas filosofijas jautājumus. Ne visu minēto autoru atziņas par mūziku tiek analizētas šajā darbā, taču daļa no tām ir pieminētas, lai parādītu fenomenoloģijas atšķirību no citiem filosofijas virzieniem.

nomenoloģiska jautājuma: „Kā izziņa var tikt skaidrībā par savu saskaņu ar lietām par sevi, tās „tvert”²? Tādēļ arī – atpakaļ pie lietām – caur lietām pie būtībām. Šī fenomenoloģiskās domas virzība izaug un turpinās no jautājuma „kā?” – Kā es domāju, kad domāju fenomenoloģiski? Kā es esmu pasaulē kopā ar citiem? Kā es zinu, ka skaņa, ko tveru, ir skaņa? Fenomenoloģisko jautājumu ir daudz. Caur pārdzīvoto tiek jautāts pats pārdzīvojums, pārdzīvojuma iespējamību konstituējošie nosacījumi. Fenomenoloģija apraksta būtības, fenomenus, pieredzi, izziņu, dzīvespasauli, jēgveidošanos u.c. Huserla fenomenoloģijā skaņa tiek skatīta kā laikobjekts. Līdz ar skaņas tvērumu izgaismojas pārdzīvojuma laiks un skaņai piemītošais laiks.

No fenomenoloģijas izveidojušās filosofiskās atziņas paplašina klasiskajā fenomenoloģijā aplūkotos jautājumus un parāda fenomenoloģijas iekšējo attīstību no klasiskās Huserla mācības, kas atklāj subjektivitātei piemītošās izziņas iespējamības būtības, līdz hermeneitiskai fenomenoloģijai, antropoloģijai, eksistences filosofijai. Šo fenomenoloģijas virzību iezīmē jau Edmunda Huserla filosofijā ieviestais citējā, svešējā pieredzējums, intersubjektivitāte, dzīvespasaule, ikdienas pieredze, iepriekšdotā pasaule. Fenomenoloģiskās intereses pārceļas no izziņas iespējamības būtību meklējumiem subjektivitātē uz ikdienas dzīves, sabiedrības, mākslas un kultūras norisēm, no apziņas struktūrām uz dzīvespasaules, darbības fenomenoloģisku skatījumu. Martina Heidegera (Martin Heidegger, 1889–1976), Hansa-Georga Gadamera (Hans-Georg Gadamer, 1900–2002), Morisa Merlo-Pontī (Maurice Merleau-Ponty, 1908–1961) filosofiskie uzskati dod iespēju dzirdamus fenomenus skatīt no esamības un esošā attiecībām; kinestētiska aspekta; saistībā ar klausīšanos un dzirdēšanu; izmantot mākslas, mākslasdarba hermeneitisko un fundamentālontoloģisko izpratni; cilvēka skaidrojums.

Fenomenoloģija kā aprakstoša filosofija pēc iespējas adekvātāk un precīzāk apraksta pašu fenomenu tā dotībās. Skaņai, runai, balsij un mūzikai ir kopīgas pazīmes: skaniskums, dzirdamība, tie ir laikobjekti, kuriem imanenti piemīt laiks. Taču šiem dzir-

² Huserls E. Fenomenoloģijas ideja // *Fenomenoloģija*. – Rīga: FSI, 2002. – 15. lpp.

damajiem fenomeniem piemīt arī savstarpējs atšķirīgums. Ja skaņu un atsevišķus mūzikas fenomena aspektus iespējams pētīt, izmantojot klasiskās fenomenoloģijas nostādnes, tad runa un balss, kā imanenti piemītošas cilvēkam, neļaujas šādai tirai un stingrai fenomenoloģijai un to pētniecībā tiek izmantotas ek-sistences filosofijas atziņas un hermeneitiskā metode. Mūzikas fenomenologu uzskati veidojas, izmantojot vairāku filosofu atziņas. Nevar teikt, ka kāds ir tikai Huserla mācības turpinātājs vai Gadamera ideju attīstītājs. Romāns Ingardens (Roman Ingarden, 1893–1970), Alfrēds Šitcs (Alfred Schütz, 1899–1959), Dons Īde (Don Ihde, 1934), Tomas Kliftons (Thomas Clifton, 1889–1962), Džozefs Smits (Joseph Smith), Brūss Eliss Bensons (Bruce Ellis Benson) u.c. skaņas un mūzikas aprakstos izmanto gan Huserla, gan Heidegera, gan Merlo-Ponti atziņas.

Aprakstot skaņas fenomenu, tiek izmantotas vairākas Huserla filosofijas nostādnes: 1) Princips „Atpakaļ pie lietām”, redukcijas metode dod iespēju izgaismot skaņas būtību, refleksija – fenomenoloģiski aprakstīt skaņu, taču redukcija un refleksija nav atdalāmas viena no otras. 2) Dzīvespasaules un intersubjektivitātes koncepti paver iespējas skaņu u.c. fenomenus skatīt kā iekļautus ikdienas dzīvē un iesaistītus kopīgā jēgpilnā pasaulē. Huserla izstrādātā fenomenoloģija izgaismo sfēras, kas ir aiz tieša skaņas tvēruma un parāda tvēruma iespējamības būtības.

Skatīt dzirdamus fenomenus, izmantojot tikai klasisko Huserla fenomenoloģiju, ir vienpusīgs un nepilnīgs dzirdamu fenomenu skatījums. Mēs nevaram runu un balsi aprakstīt tāpat kā skaņu. Skaņa ir objekts, kuras jēgas konstitūēšanās notiek tās tvēruma laikā, taču tās skaniskuma avots var būt ārpus cilvēka. Atšķirībā no balss, mūzikas instrumenta skaņa nav imanenti piemītoša cilvēka būtībai. Balss ir sākotnējā cilvēka imanences sfēra, tāpat kā apziņa, ķermenis, dvēsele. Arī troksnis ir dzirdams fenomens, taču, atšķirībā no trokšņa, skaņai, runai, balsij un mūzikai piemīt iekšēji organizēts un artikulēts skaniskums.

Fenomenoloģijai dažādojoties, izgaismojas arvien jaunas iespējas skatīt skaņu, runu, balsi, mūziku. Martina Heidegera filosofiskās atziņas dzirdamu fenomenu aprakstos ir izmantojamas vairākos aspektos, par pamatu ņemot: 1) fenomenoloģijas skaidrojumu kā divu jēdzienu *fenomens* un *logoss* apvienojumu; 2) cilvēka esamību pasaulē

(In-der-Welt-Sein); 3) 'lietas' izpratni un principu „ļaut būt”; 4) hermeneitisku pieeju; 5) klausīšanos.

Heidegera filosofijas princips „ļaut būt” aicina skatīt skaņu no skaņas, mūziku no mūzikas viedokļa un nevis no viedokļiem par tām.

Dzirdamu fenomenu aprakstos nozīmīgas ir divas Morisa Merlo-Pontī filosofijas atziņas, kuras viņš attīsta no Huserla fenomenoloģijas: 1) cilvēks ir apziņas-ķermeņa vienība; 2) nostādne par to, kā darbojas uztvere jēgpilnas pasaules tapšanā.

Hansa Georga Gadamera hermeneitiskā metode ietekmē runas, balss un mūzikas filosofiskos skatījumus vairākos aspektos: 1) runa ir saistīta ar valodiskumu, un cilvēks runā, jau būdams iekļauts valodā; 2) dialogs un saprašana; 3) mūzika kā spēle un „transformēšanās par uzbūvi”; 4) mūzikasdarba iekļautība vēsturē un tradīcijā.

Latvijā fenomenoloģija ir zināma no tās izveidošanās sākuma – Teodors Celms (1893–1989) Vācijā klausās Edmunda Huserla lekcijas un raksta pētnieciskus darbus. Fenomenoloģiskā doma Latvijā uzplaukst no jauna pēdējo 20–30 gadu garumā, uzmanība tiek veltīta fenomenoloģijas hermeneitiskajiem aspektiem, intersubjektivitātes problēmām, kultūras fenomenoloģijas jautājumiem u.c. Latviešu valodā ir tulkoti nozīmīgi Huserla, Heidegera, Gadamera, Merlo-Pontī darbi, taču ar skaņas un mūzikas fenomenologu atziņām ir iespējams iepazīties tikai angļu, vācu, franču u.c. valodās.

To, ka filosofija spēj izgaismot nozīmīgus mūzikas aspektus, kurus neviena cita zinātņu nozare neiespēj, pamato arī mūzikas filosofi. Filosofijas pielietojums mūzikas un mākslas zinātnēs pēdējos gadu desmitos ir ieguvis atzinību.³ Mūzikas pētnieki izsaka domas, ka līdzšinējā muzikoloģija sevi ir izsmēlusi, un tai ir nepieciešami jauni horizonti un jaunas metodes. Gan komponējot un izpildot skaņdarbu, gan domājot par mūziku, mūzika ir pārdzīvojumā esošs fenomens, un tieši no šādas perspektīvas sākas fenomenoloģisks mūzikas skatījums. Mūzikas fenomenologs Tomas Kliftons skaidro mūziku nevis kā objektu, bet gan kā cilvēka konstituētu jēgpilnu fenomenu. Viņš pamato, ka fenomenoloģiska pieeja mūzikai paver jaunas iespējas interpretācijām: „Mūsdienu komponisti raksta ‘fenomenoloģisku’ mūziku nolūkā parādīt mūzikas būtību – kustību, veidu, ilgstamību, secību, nokrāsu, spēli

³ Kā apliecinājumu minēšu, ka J. Vitola Latvijas Mūzikas akadēmijā filosofijas programmas ietvaros tiek skatīta mūzikas izpratne filosofijas vēsturē. Minēšu arī – studiju kursus mūzikas filosofijā Šefildas un Saseksas universitātēs Anglijā; Helsinku Starptautiskā semiotikas institūta pētījumus; Amerikas muzikologu pētījumus (minēti literatūras sarakstā) u.c.

un sajūtamību, nepārblīvējot skaņdarbu ar tādiem literāriem ieviesumiem kā sižets (tēma), rakstura attīstība (tematiskās manipulācijas) un struktūra (sākums, vidus un beigas). [...] abas, gan fenomenoloģija, gan modernā mūzika, māca mūs, ka stingras analīzes prasa tikai vienu lietu: uzmanīgi klausīties tajā, kas ir dots, radot pārliecību, ka tas, kas ir dots, ir mūzika sevī.”⁴

Domāšana par skaņu, mūziku un citiem dzirdamiem fenomeniem padziļina ne tikai šo fenomena izpratni, bet veicina arī domāšanu. 20. gadsimta filosofe Hanna Ārente (Hannah Arendt, 1906–1975) raksta: „Domāšana jeb, Platona vārdiem runājot, mūsu nedzirdamā saruna pašiem ar sevi, ir tikai prāta acu atdarītāja, un pat Aristoteļa *nūs* ir patiesības skatīšanas un ieraudzīšanas orgāns. [...] Ar šo es negribu pateikt neko vairāk kā vienīgi to, ka cilvēkiem ir sliecība, varbūt arī vajadzība, aizdomāties pāri zināšanu robežām, darīt ar šo spēju [*domāšanu* – papildinājums I. K.] ko vairāk nekā tikai izmantot to par izzināšanas un rīkošanās instrumentu.”⁵ Domāšana ir sevis veidošana, atgriešanās pie sevis, sevis iepazīšana citā, pienākums pret sevi. Fenomenoloģija parāda, ka tas, ko esam iepazīnuši un pārdzīvojam, ka tas, ko zinām, transformējas mūsu jēgpilnajā garīgajā pasaulē. Filosofisku pārdzīvojumu no malas nevienam nevar piešķirt, filosofija kā ceļš pie sevis ir jāveic katram pašam, un viens no šiem ceļiem var sākties tieši ar dzirdamu fenomenu domāšanu.

* * *

Grāmatā „Skaņas filosofija” ir apkopotas filosofiskās pārdomas, kuras man raisījušas pēdējo gadu laikā. Studējot filosofiju Latvijas Universitātē un lasot lekcijas J. Vītola Latvijas Mūzikas akadēmijā, pārliecinājos, ka skaņa un mūzika no filosofiska skatpunkta Latvijā ir maz zināma un padziļināti nav pētīta, kā arī līdz šim Latvijā nav uzrakstīts darbs skaņas filosofijā. Pievēršanās skaņas fenomenoloģiskajām interpretācijām apliecina mūsdienu pētniecības tendences – filosofijas vēsturē sastopamās atziņas skatīt kontekstā ar mākslas un kultūras norisēm, vispārzināmiem fenomeniem. Grāmata varētu būt noderīga ikvienam, kuru interesē filosofija un māksla.

⁴ Clifton T. *Music as Heard: A Study in Applied Phenomenology*. – Yale University Press, 1983. – P. x.

⁵ Ārente H. *Prāta dzīve: I. Domāšana*. – Rīga: Intelekt, 2000. – 14.–19. lpp.

Grāmatas tapšanā lielu pateicību izsaku profesorei Maijai Kūlei. Viņas saprotošā attieksme, veselīgi kritiskais atbalsts veicināja radošo domāšanu, un viņas rakstītie darbi aicināja pievērsties fenomenoloģijas jautājumiem. Tāpat arī dziļu cieņu izsaku profesoriem Igoram Šuvajevam, Rihardam Kūlim, Mārai Rubenei, Andrim Rubenim, asoc. profesorei Elgai Freibergai, docentam Raivim Bičevskim u.c., kuru lekcijas, lasītie referāti, vadītie semināri, rakstītie un tulkotie darbi ietekmēja manus filosofiskos uzskatus. Mani pirmie filosofijas skolotāji Latvijas Universitātes profesori Pēteris Laizāns un Augusts Milts, docente Oksana Vilnīte, docents Vilnis Zariņš deva pārlicību, ka filosofijas studēšana ir nopietna satikšanās ar cilvēces domāšanas pieredzi. Pārrunas ar filosofijas doktori Māru Kiopi un viņas draudzīgie padomi stimulēja mani neatslābt. Paldies Mārim Kūlim, grāmatas vāka autoram, – sārtā pļava vējā aicina domāt par skaņu un klusumu.

J. Vitola Latvijas Mūzikas akadēmijas studentu jautājumi, sarunas ar kolēģiem – profesoriem Ilmu Grauzdiņu, Lolitu Fūrmani, Juri Karlsonu u.c. stimulēja mani pievērsties skaņas un mūzikas filosofijai. Paldies JVLMA bibliotēkas darbiniekiem – viņu profesionālās zināšanas mūzikā palīdzēja noskaidrot ne vienu vien jautājumu. Strādājot ar skaņas filosofijas tēmu, saņēmu JVLMA vadības – īpaši rektora, profesora Arta Sīmaņa sapratni.

Vissirsnīgāko pateicību izsaku savai ģimenei. Lielā sapratne un iejūtība no manas ģimenes – vīra Aivara, meitiņu Kristas un Asnates – puses bija patiešs atbalsts darba rakstīšanā. Paldies saku saviem vecākiem, kuri ieaudzināja mani nopietnu attieksmi pret darbu un izglītību.

Dr. phil. Ineta Kivle
2008. gada 20. oktobri

Nobeigums

No skaņas līdz eksistenciālai balsij un mūzikai – tā raksturojams ceļš, kurā, izmantojot 20. gadsimta filosofijas atziņas, skatīta skaņas filosofija.

Skaņas, runas, balss un mūzikas apraksti dažādojas atkarībā no tā, kuras filosofijas tiek izmantotas kā teorētisks pamats: agrinā fenomenoloģija, intersubjektivitātes jautājumus risinošā fenomenoloģija, dzīvespasaules ideju attīstošā fenomenoloģija, eksistences filosofija, ķermeņa fenomenoloģija, filosofiskā hermeneitika u.c.

Dzirdamu fenomenu apraksti iedalās: a) tiros fenomenoloģiskos aprakstos, kuros tiek izmantota Edmunda Huserla klasiskā fenomenoloģija (galvenokārt „Iekšējās laikapziņas fenomenoloģija”) un b) interpretīvos aprakstos, kuri balstās uz Martina Heidegera un Hansa-Georga Gadamera filosofijām, kurās dzirdamu fenomenu skatījums notiek kopsakarā izmantojot fenomenoloģiskās, hermeneitiskās un eksistences filosofijas atziņas. Huserla mācība pamato, ka izziņas iespējamības, jēgveidošanās, laikapziņas, būtības izgaismojas no fenomena tvēruma; Heidegera filosofija parāda, ka esamība iziet no apslēptības esošajā, ka mākslasdarbā un dzejā atveras un izgaismojas patiesība; Gadamera filosofija skata, kā mākslasdarbā mākslas spēle „transformējas par uzbūvi”. Heidegera un Gadamera mākslas filosofijas, lai arī tieši neskata mūziku, ir attiecināmas uz ikvienu mākslu: tēlotājmākslu, mūziku, dzeju. Mākslas būtības un sākotnes meklējumi

aptver ikvienu mākslu, neatkarīgi no tā, kā tā izgaismojas un kādās redzamās un dzirdamās formās iemājo.

Runu, balsi un mūziku vieno vairāki kopīgi aspekti: tie ir dzirdami, organizēti un artikulēti fenomeni, kuri imanenti satur sev piemītošu laiku. Skaņa, runa, balss un mūzika sevi rāda *skaniskumā*. Laikobjekts, dzirdamības horizonts un fenomena būtības izpratne ir kopīgie aspekti, kuri izmantojami dzirdamu fenomenu aprakstos. Dzirdama fenomena jēga konstituējas iekšējā laikā, arī trokšņa apjēgumam piemīt imanents laiks. Tomēr skaņa, runa, balss un mūzika atšķiras no tāda dzirdama fenomena kā troksnis. Nav īpaša apzīmējuma, lai izteiktu neorganizētu troksni. Atšķirībā no trokšņa, mūzikas skaņas tiek fiksētas nošu zīmēs, izrunāti vārdi - rakstītā valodā.

Dzirdamu fenomenu priekšmetiskums izgaismojas vai parādās *skaniskumā*, taču skaņas *skaniskums* ir citā parādības dotībā nekā balss *skaniskums*, un runātas balss *skaniskums* ir cita *skaniskuma* parādīšanās salīdzinājumā ar mūzikas toņa *skaniskumu*. *Skaniskuma* būtības konstituēšana nav *skaniskuma* dzirdēšana, bet *skaniskums* tiek tverts fenomenoloģiskā domas iestādnē kā ideāls domu objekts, un tikai domās tverts *skaniskums* ļauj konstituēt fenomena būtību. Ikviens fenomenoloģisks *skaniskuma* skatījums sākas no tieša skaņas tvēruma.

Ikviens dzirdams fenomens iezīmē *dzirdamības horizontu*. *Dzirdamības horizonts* ir subjektivitātē konstituēta pasaule ar tajā esošiem fenomeniem. Konstituētā jēgpilnā pasaulē saaužas dzirdamais un redzamais, parādot, ka tirs *dzirdamības horizonts* konstituējas tikai fenomenoloģiskā domāšanas iestādnē – t.i., istenojot fenomenoloģisko metodi. Taču mūzikas fenomenologi uzsver, ka adekvāts dzirdamu fenomenu apraksts ietver pasauli, kurā skaņa, mūzika un balss ir ne tikai dzirdamas, bet atrodas saistībā ar redzamo, un to, ka *skaniskums* ir saistīts ar klusumu.

Mūzikas fenomenoloģiju kopumā raksturo četri aspekti: a) fenomenoloģiska attieksme ir uzmanīgi klausīties tajā, kas ir *dots*, nevis konstruēt *doto*; b) mūzikas, skaņas, runas un balss tvērums ir *kinestētisks*, c) skaņa, runa, balss un mūzika tiek tverta ne tikai apziņas idealitātē, bet parāda arī, ka ķermenisks tvērums ir jēgpilns, d) fenomenoloģisks mūzikas skatījumu sākas no tieša *mūzikas pārdzīvojuma*, ņemot vērā mūzikas iekļautību vēsturiskā horizontā.

Mūzikas fenomenologi Tomas Kliftons, Džozefs Smits, Brūss Eliss Bensons u.c. mūzikas būtību raksturo ar tādiem konceptiem kā

logoss, laiks, ritms, *hyle*, skaitlis un spēle. Romāna Ingardena fenomenoloģija mūziku skata galvenokārt saistībā ar *mūzikasdarba* kā fenomena izpratni. Mūzikasdarba ontoloģisko struktūru raksturo attiecības ideāls-reāls, tīra intencionalitāte, iekšējais laiks. Mūzika, atšķirībā no skaņas, satur savu iekšējo vēsturi, katrs skaņdarba izpildījums atrodas vēsturiskās pieredzes un tradīcijas iekļāvumā.

Fenomenoloģiskie pētījumi parāda, ka mūzikas identifikācija ar mentālo pieredzi ir kļūdaina, jo mūzikas būtība ir „aiz” jeb „virs” mentālās pieredzes un uzrāda struktūras, kuras piemīt ikvienam skaņdarbam, neatkarīgi no tā, kas skaņdarbu ir radījis, kas to ir izpildījis un klausījies. No hermeneitikas skatupunkta, mūzikasdarbs ir jēgpilno konstituējamo iespējamību kopums, kuras top visā mūzikasdarba pastāvēšanas laikā, lai cik liela arī nebūtu hermeneitiskā distance kopš tā radīšanas brīža. Mūzikasdarbs satur iespēju izskanēt citā vēsturiskā tradīcijā, nekā tas sākotnēji tika radīts, tādēļ tuvināšanās sākotnēji radītajai jēgai nav jāuzskata par vienīgo adekvāto interpretāciju.

Huserla fenomenoloģiskās metodes tieša ietekme redzama Romāna Ingardena ontoloģiskajos pētījumos par mūzikasdarbu; Alfrēda Šitca mūzikas intersubjektīvās iedabas raksturojumā, Džozefa Smita skaņas un mūzikas fenomenu skatījumā, Dona Īdes dzirdamā un redzamā horizontu raksturojumā, Tomasa Kliftona mūzikas fenomenoloģijā. Huserlu daži autori mēdz kritizēt par solipsismu, pārāk kartēzisku filosofiju, vienpusīgu valodas loģisko skaidrojumu utt., bet arī kritiskā attieksmē pret viņu izveidojas oriģināla balss fenomenoloģija, ko apliecina Žaka Deridā uzskati.

XX un XXI gadsimta filosofijā tiek attīstīta intersubjektivitātes tēma. Cilvēks tiek skatīts kā iekļauts „Mēs-kopībā”, kurā konstituējas kopīgs jēgpilns dzirdētā un teiktā pārdzīvojums. „Mēs-kopībā” iekļaujas cilvēki, kas ir klātesoši, piemēram, koncertā: mūziķi, klausītāji u.c., arī skaņdarba komponists netiešā veidā ir iekļauts „Mēs-kopībā” ar skaņdarbā realizētajām intencēm. Šādā sociālās fenomenoloģijas aspektā attīstās idejas par mūziku kā kopīgu radīšanu, dzirdamu fenomenu tvērumu kā kopīgas jēgpilnas pasaules konstituēšanos.

Martina Heidegera klātesamības (*Dasein*) analizēs ienāk vēsturiskuma konteksts, kas parāda uzskatāmu novirzīšanos no Huserla tīrā *Es*, transcendentālā *Ego*. Klātesamība nav subjektivitāte, bet gan, pati būdama esamība, ir esamībā iekļauta, no kuras runā, saprot, atrodas noteiktā noskaņotībā un norūpētībā. *Runu* kā eksistenciāli īpaši aplū-

ko Heidegers. Klātesamība pasaulē izgaismo telplaicisku kontinuumu, kurā notiek klātesošā uzklausīšana un dzirdēšana. Heidegera filosofijā tiek akcentēts *klausīšanās* aspekts dzirdamu fenomenu aprakstos, kurš balstās uz viņa filosofijas principu 'ļaut būt'. Izmantojot Martina Heidegera uzskatus par pasauli pasauliskošanos, skaņa tiek skatīta nevis no Es perspektīvas, bet no klātesamības esamības pasaulē, mākslasdarba appasaules. Taču gan Huserla pasaules konstituēšanās, gan Heidegera pasaules pasauliskošanās spēja ir dota apriori.

Hansa-Georga Gadamera skatījums uz cilvēku kā iekļautu tradīcijā un valodiskumā paver jaunas iespējas dzirdamu fenomenu aprakstos, mūzika tiek skatīta vēsturiskuma kontekstā un hermeneitiski, tiek izgaismota mākslas un valodas ontoloģija. Līdz ar dzirdamu fenomenu aprakstiem tiek risinātas komunikācijas, ieklausīšanās, saprašanās, tradīciju tālāknodošanas problēmas. Runa, balss, mūzikas pārdzīvojums parāda, ka dzirdēšana un redzēšana, runāšana un klausīšanās ir nozīmīgas darbības kopīgas jēgas, kopīgu sapratnes horizontu, dialoga veidošanā.

Skaņas, runas, balss un mūzikas fenomenoloģiskie apraksti apliecina *fenomenoloģijas un ontoloģijas* saistību, izgaismojot gan ontoloģiskās struktūras, kurās tiek tverti fenomeni, gan pašu fenomenu ontoloģiskās struktūras. Skaņas un mūzikas fenomeni parādās kā ontoloģiskas struktūras, kuras ir piemītošas ikvienai skaņai, ikvienam mūzikasdarbam. Fenomenoloģijas un ontoloģijas saistība ir gan Huserla, gan viņa mācības turpinātāju uzskatos. Romāns Ingardens klasiskajā fenomenoloģijā izgaismotās struktūras izmanto raksturojot mūzikasdarba ontoloģiju ar raksturojumiem – ideāls, reāls, tīra intencionalitāte; Alfrēda Šitca sociālajā fenomenoloģijā skatītās sabiedrību organizējošās struktūras tiek pārnestas uz kopīgu mūzikas radīšanu un izgaismotas mūzikas intersubjektīvās struktūras, kopīgs pārdzīvojuma laiks, Brūss Eliss Bensons mūziku Gadamera filosofijas ietekmē raksturo kā spēli, *ergon* un *energeias* vienību.

Dzirdamu fenomenu fenomenoloģiskajās interpretācijās izgaismojas dzirdamā un nedzirdamā, redzamā un neredzamā, esamības un esošā, eksistencialitātes un eksistences, apriorā un pieredzē tvertā kopbūšana. Šīs divpusējās attiecības nav domājamas kā divslāņainība, kur viena pārklājas pār otru, bet šie abi slāņi jau sākotnēji ir doti saustā veidolā. Fenomenoloģisks skatījums ietver sinkrētisma principu vai hiasmu: subjekta un objekta, pieredzes un pieredzētā, imanences

un transcendences kopbūšanu; viena parādišanas caur otru; būtību izgaismošanas caur pieredzē esošiem fenomeniem, izgaismojot pašu pieredzi.

Fenomenoloģisks skaņas, runas, balss un mūzikas skatījums paver iespēju jauniem pētījumiem filosofijā, akcentējot redzēšanu un dzirdēšanu kā cilvēka intencionālās darbības, uzsverot dzirdamu fenomenu nozīmi mūsdienu kultūras skaidrojumos, padziļinot izpratni par skaņu, mūziku, runu un balsi. Mākslas radošie procesi tiek saistīti ar kultūru fundējošiem fenomeniem – skaņu, troksni, klusumu, gaismu, tumsu, ritmu.

Bibliogrāfija

1. Avoti

Edmund Husserl (1859–1938)

Nosaukums oriģinālvalodā, darba pirmpublicēšanas laiks:

Logische Untersuchungen. Erster Teil: Prolegomena zur reinen Logik. – Halle a. d. S.: Max Niemeyer, 1900.

Logische Untersuchungen. Zweiter Teil: Untersuchungen zur Phänomenologie und Theorie der Erkenntnis. – Halle a. d. S.: Max Niemeyer, 1901.

Die Idee der Phänomenologie. Fünf Vorlesungen. – Halle a. d. S.: Max Niemeyer, 1907.

Ideen I. Ideen zu einer reinen Phänomenologie und phänomenologischen Philosophie. In Jahrbuch für Philosophie und phänomenologische Forschung. – Halle a. d. S., 1913.

Ideen II. Ideen zur einer reinen Phänomenologie und phänomenologischen Philosophie. Zweites Buch: Phänomenologische Untersuchungen zur Konstitution, 1952.

Erste Philosophie. Erste Teil: Kritische Ideengeschichte, 1923/4. [Izdots: The Hague, Netherlands: Martinus Nijhoff, 1956.]

Erste Philosophie. Zweiter Teil: Theorie der phänomenologischen Reduktion, 1923/4. [Izdots: The Hague, Netherlands: Martinus Nijhoff, 1959.]

Zur Phänomenologie des inneren Zeitbewusstseins (1893-1917), Halle a.d.S: Max Niemeyer, 1928.

Méditations cartésiennes. Introduction à la phénoménologie. – Paris: A. Colin, 1931.

Die Krisis der europäischen Wissenschaften und die transzendente Phänomenologie, 1934-1937. [Izdots: Hague, Netherlands: Martinus Nijhoff, 1976.]

Tulkojumi, redakcijas:

Fenomenoloģija [No vācu val. tulk. Rihards Kūlis un Aigars Daboliņš]. – Rīga: FSI, 2002.

The Essential Husserl: Basic Writings in Transcendental Phenomenology. – Indiana University Press, 1999.

Logical Investigations. – Routledge, 2001.

Logical Investigations: Volume II. – Routledge, 2006.

Гуссерль Э. Логические исследования. Картезианские размышления. Кризис европейских наук и трансцендентальная феноменология. Кризис европейского человечества и философии. Философия как строгая наука. – Мн.: Харвест, М.: АСТ, 2000.

Martin Heidegger (1889–1976)

Nosaukums oriģinālvalodā, pirmpublicēšanas laiks:

Sein und Zeit. – Jahrbuch für Philosophie und phänomenologische Forschung VIII, Halle, 1927.

Was ist Metaphysic. – Bonn, 1929.

Vom Wesen der Wahrheit. – Bremen, 1930.

Erläuterungen zu Hölderlins Dichtung – München, 1937 (1936a)

Holzwege (1935-1946). – Frankfurt am Main, 1950.

Was heisst Denken. – Merkur 6, 1952.

Die Frage nach der Technik. – Jahrbuch der Bayerischen Akademie der Schöne Künsten, Band III. München, 1954.

Der Satz vom Grund. – Verlag Gunter Neske in Pfullingen, 1957.

Tulkojumi, redakcijas

Malkasceļi [No vācu val. tulk. Rihards Kūlis]. – Rīga: Intelekts, 2000.

Lieta [No vācu val. tulk. Rihards Kūlis] // Kentauris XXI. – 1998. – Nr. 14. – 101.-113.lpp.

- Vēstule par humānismu [No vācu val. tulk. Rihards Kūlis] // Grāmata. – 1991. – Nr. 10. – 18.-41.lpp.
- Par patiesības būtību [No vācu val. tulk. Linda Gediņa] // Kentauris XXI. – Nr.37. – 133.-148.lpp.
- Ceļš uz valodu [No vācu val. tulk. Rihards Kūlis] // Grāmata. – 1990, jūlijs.
- Lauku ceļš [No vācu val. tulk. Leons Briedis] // Kentauris XXI
- No sarunas starp japāņi un vaičātāju [No vācu val. tulk. Rihards Kūlis] // Grāmata. – 1990, jūlijs.
- Poetry, Language, Thought. – New York: Harper & Row, 1971.
- Being and Time [Trans. J. Macquarrie and E. Robinson]. – New York: Harper and Row, 1962.
- Хайдеггер М. Положение об основании. – Санкт-Петербург: АЛТЕЙЯ, 2000.

Maurice Merleau-Ponty (1908–1961)

- Nosaukums oriģinālvalodā, pirmpublicēšanas laiks:*
- Phénoménologie de la Perception. – Paris: Gallimard, 1945.
- Signes. – Paris: Gallimard, 1960.
- Le Visible et L'Invisible. – Paris: Gallimard, 1964.
- Tulkojumi, redakcijas*
- Phenomenology of Perception. – London: Routledge and Kegan Paul, 1962
- The Visible and the Invisible. – Evanston, Illinois.: Northwestern University Press, 1968.
- The World of Perception. – London: Routledge, 2004.
- Acs un gars [No franču val. tulk. Māra Rubene] . – Rīga: Laikmetīgās mākslas centrs, 2007.

Hanss–Georg Gadamer (1900 – 2002)

- Nosaukums oriģinālvalodā, pirmpublicēšanas laiks:*
- Wahrheit und Methode: Grundzüge einer philosophischen Hermeneutik, 1960.

Die Aktualität des Schönen. Kuns als Spiel, Symbol und Fest. – Stuttgart: Philipp Reclam jun. Gmbh & Co, 1977.

Tulkojumi, redakcijas:

Patiesība un metode [No vācu val. tulk. Igors Šuvajevs]. – Rīga: Jumava, 1999.

Skaistā aktualitāte. Māksla kā spēle, simbols un svētki [No vācu val. tulk. Igors Šuvajevs]. – Rīga: Zvaigzne ABC, 2002

Jacques Derrida (1930)

Nosaukums oriģinālvalodā, pirmpublicēšanas laiks:

La voix and le phénomène: introduction au problème du signe dans la phénoménologie de Husserl. – Paris, 1967.

Tulkojumi, redakcijas:

Speech and Phenomena. – Evanston: Northwestern University Press, 1973.

Alfred Schutz (1899-1959)

Nosaukums oriģinālvalodā, pirmpublicēšanas laiks:

The Structures of the Life-World. (Strukturen der Lebenswelt.). – Evanston: Northwestern University Press, 1973

Making music together : a study in social relationship // Symbolic anthropology : a reader in the study of symbols and meanings / Janet L. Dolgin... [et al.] eds. – New York : Columbia University Press, 1977. – P. 106-119.

Tulkojumi, redakcijas:

Избранное: Мир светящийся смыслом. – Москва: РОССПЭН, 2004.

Roman Ingarden (1893-1970)

Nosaukums oriģinālvalodā, pirmpublicēšanas laiks:

Utwór muzyczny i sprawa jego tożsamości. – Poland, 1958.

Untersuchungen zur Ontologie der Kunst. Musikwerk. Bild – Architektur- Film. – Tübingen: Max Niemeyer Verlag, 1962.

Bibliogrāfija

Tulkojumi, redakcijas

The work of music and the problem of its identity. – University of California Press, 2000.

The Literary Work of Art. – Evanston: Northwestern University Press. – 1973.

Ontology of the Work of Art: The Musical Work, The Picture, The Architectural Work, The Film. – Athens, Ohio University Press. – 1989.

Don Ihde (1934)

Listening and Voice: A Phenomenology of Sound. – Ohio University Press, 1976.

Postphenomenology. Essays in the Postmodern Context. – Evanston: Northwestern University Press, 1993.

Thomas Clifton (1935-1978)

Music as Heard: A Study in Applied Phenomenology. – New Haven: Yale Univ. Press, 1983.

Joseph Smith

Smith J. The Experiencing of Musical Sound. Prelude to a Phenomenology of Music. – New York: Gordon & Breach, 1979.

Lawrence Ferrara

Philosophy and the Analysis of Music: Bridges to Musical Sound, Form, and Reference. – Excelsior Music Publication, 1991.

Ellis Bruce Benson

The Improvisation of Musical Dialogue: A Phenomenology of Music. – Cambridge: Cambridge University Press, 2003.

Музыка как предмет логики (1927). – Лосев А. Музыка как предмет логики // Лосев А. Самое само. – Москва: ЭКСМО – ПРЕСС. – 1999.

2. Literatūra

- Ārente H. Prāta dzīve 1.: Domāšana. – Rīga: Intelekts, 2000.
- Ārente H. Prāta dzīve 2.: Gribēšana. – Rīga: Intelekts, 2001.
- Bernet R., Kern I., Marbach E. An Introduction to Husserlian Phenomenology. – Illinois: Northwestern University Press, 1999.
- Bogue R. Deleuze on Music, Painting and the Arts. – Routledge, 2003.
- Bowman W. D. Philosophical Perspectives on Music. – Oxford University Press, 1998.
- Cage J. Silence. – Wesleyan University Press, 1961.
- Chretien J. L. Hand to Hand. Listening to the Work of Art. – New York: Fordham University Press, 2003.
- Crowell S. G. Husserl, Heidegger, and Space of meaning: Paths Toward Transcendental Phenomenology. Evanston: Northwestern University Press, 2001.
- Dahlhaus C. Esthetics of Music. – Cambridge University Press, 1995.
- Dauenhauer B. P. Silence. The Phenomenon and its Ontological Significance. – Indiana University Press, 1980.
- Davies S. Themes in Philosophy of Music. – Oxford Press, 2003.
- Deleuze J. What is philosophy? – New York: Columbia University Press, 1994.
- Dufrenne M. Phenomenology of Aesthetic Experience. – Evanston: Northwestern University Press, 1973
- Dreyfus H. Companion to the Phenomenology and Existencialism. – Blackwell Publishing Limited, 2006.
- Galen A. J. The Merleau – Ponty Aesthetics Reader. Philosophy and Painting. – Northwestern University. – 2004.
- Goehr L. The Imaginary Museum of Musical Works: An Essay of Philosophy of Music. – Clarendon Pr, 1996.
- Hammond J., Howarth M., Keat R. Understanding Phenomenology. –

- Oxford: Basil Blackwell, 1991.
- Hegel G. V. F. *Aesthetics; Lectures on Fine Art*. Translated by T. M. Knox. 2 vols. Oxford: Clarendon Press.
- Kassler J. C. *Music, Science, Philosophy: Models in the Universe of Thought*. – Ashgate Publishing Company, 2002.
- Kivy P. *Introduction to the Philosophy of Music*. – Oxford Press, 2002.
- Kivy P. *The Fine Art of Repetition: Essays in the philosophy of Music*. – Cambridge University Press, 1993.
- Langer S. K. *Philosophy in a New Key: A Study in the Symbolism of Reason, Rite, and Art*. – Harvard University Press, 1957.
- Langer S. *Form and Feeling*. – Scribner Book Company, 1977.
- Logoss of Phenomenology and Phenomenology of Logoss. Book Five. *The Creative Logoss. Aesthetic CIPHERING in Fine Arts, Literature and Aesthetics*. [Book Series *Analecta Husserliana*, ed. Tymieniecka A. – T.]. – Vol 92. – Netherlands: Springer, 2006.
- Naccan C. *Four Phenomenological Philosophers: Husserl, Heidegger, Sartre, Merleau-Ponty*. – London: Routledge, 1993.
- Meyer L. B. *Music, the Arts, and Ideas: Patterns and Predictions in Twentieth-Century Culture*. – The University of Chicago Press, 1994.
- Moran D. *Edmund Husserl: Founder of Phenomenology*. – Polity Press, 2005.
- Niče F. *Tragēdijas dzimšana no mūzikas gara jeb: grieķi un pessimisms*. – Rīga: Tapals, 2005.
- Overgaard S. *Husserl and Heidegger on Being in the World*. – Springer, 2004.
- Pike A. *A Phenomenological Analyses of Musical Experience and Other Related Essays*. – New York: St John's University Press, 1970.
- Ridley A. *The philosophy of Music: Theme and Variations*. – Edinburgh University Press Ltd, 2004
- Rowell L. *Thinking about Music: An Introduction to the Philosophy of Music*. – University of Massachusetts Press, 1985.
- Sartre J. P. *Being and Nothingness*. – Routledge Classics S. – 1998
- Sartre J. P. *The Imaginary: A Phenomenological psychology of the Imagination*. – London: Routledge, 2004
- Scrutton R. *Aesthetics of Music*. – Oxford University Press, 1999.

- Smith B., Woodruff D. *The Cambridge Companion to Husserl*. – Cambridge: Cambridge University Press, 1995.
- Velšs V. *Estētikas robežceļi*. – Laikmetīgās mākslas centrs, 2005.
- Vitgenšteins L. *Filosofiskie pētījumi*. – Rīga: Zvaigzne ABC, 1997.
- Vitgenšteins L. *Loģiski Filozofiskais traktāts*. – Rīga: Liepnieks&Ritups, 2006.
- What is Music? Introduction to the Philosophy of Music*. – Pennsylvania State University, 1994.
- Zahavi D. *Husserl's phenomenology*. – Stanford University Press, 2003.
- Делёз. Ж.. *Различие и повторение*. — ТОО ТК Петрополис, 1998.
- Ингарден Р. *Введение в феноменологию Эдмунда Гуссерля: [Лекции 1967 г. в Осло]*. – М. Дом интеллектуал. кн. Анашвили, 1999.
- М. Мерло-Понти. *Косвенный язык и голоса безмолвия. \\ Знаки*. – Россия: Искусство, 2001. – С. 6.-44.
- М. Мерло-Понти. *О Феноменологии языка. \\ Знаки*. – Россия: Искусство, 2001. – С. 95.-111.

3. Raksti

- Alerby E. *Embodied Experience in the Life- World // Philosophy of the Music Education review*. – 2005. – Nr. 13.2. – pp. 177 – 185.
- Batstone P. *Musical analysis as Phenomenology // Perspectives of New Music*. – 1969. – Vol. 7/2. – pp. 94 – 110.
- Ferrara L. *Phenomenology as a Tool for Musical Analysis // Musical Quarterly*. – 1984. – Nr. 70. – pp. 355-373.
- Clifton T. *Music and the A Priori // Journal of Music Theory*. – 1973. – Vol. 17. – pp. 66-85.
- Ferrara L. *Phenomenology as a Tool for Music Analysis // Musical Quarterly*. – 1984. – vol. 70. – pp.355. – 373.
- Kerszberg P. *The Sound of the Life-World. // Continental Philosophy Review*. – 1999. – Nr. 32. – pp. 169 – 194.
- Matthew N. *Experiencing the Production of Sounds. // European Journal of Philosophy*. – 2001. – Nr. 9. – pp.210 – 229.

- Pasnau R. What is Sound. // Philosophical Quaterly. – 1999. – Nr. 49. – pp. 309 – 324.
- Roy D. Preamble to the Phenomenology of Music // Journal of Musicological Research. – 1985. – Vol. 4. – P. 319 – 360.
- Smith J. Musical Sound as a Model for Husserlian Intuition and Time// Journal of Phenomenological Psychology. – 1973. – Nr. 4. – pp. 271-296.

4. Pētījumi Latvijā

Grāmatas:

- Celms T. Der phänomenologische Idealismus Husserls und andere Schriften. – Frankfurt am Main, 1933
- Freiberger E. Estētika. Mūsdienu estētikas skices. – Rīga: Zvaigzne ABC, 2000.
- Kūle M. Phenomenology and Culture. – Rīga: FSI, 2002.
- Kūle M. Ceļš saprašanas labirintos. – Rīga: Zinātne, 1984.
- Rubenis A. Fenomenoloģija. – Rīga: Avots, 1983.

Raksti:

- Bičevskis R. Vakarzemes bagātība. Martina Heidegera priekšlasījums „Nabadzība”// Filosofija: Almanahs. – Rīga: FSI, 2007. – Nr.6. – 19-25. lpp.
- Bičevskis R. Edmunda Huserla fenomenoloģijas reliģiski metafiziskie aspekti un to izvērtējums Martina Heidegera filosofijā// Filosofija: Almanahs. – Rīga: FSI, 2007. – Nr.4. – 47-62. lpp.
- Buceniece E. Domāt ar ādu: telpas problēma mūsdienu filozofijā: Husserls, A. T. Timeņecka// Filosofija: Almanahs. – Rīga: FSI, 2002. – Nr.3. – 58-64. lpp.
- Dāboliņš A. Ģeometrija ikdienas dzīvē// Filsofs starp tradīciju un pieredzi. – Rīga: Zinātne, 2004. – 200-209. lpp.
- Freiberger E. Phenomenological Interpretation of the Work of Art: R. Ingarden, M. Dufrenne, P. Ricouer//Analecta Husserliana. – Vol. XCII. – Springer, 2006.
- Freiberger E. Mākslas darbs filozofiskās refleksijas spoguļi// Filosofija: Almanahs. – Nr. 4. – Rīga: FSI. – 128-137. lpp.

- Kūle M. Gaismas filosofiskās interpretācijas// *Filosofija: Almanahs.* – Nr. 1. – Rīga: FSI, 1998. – 90.-102. lpp.
- Kūle M. Huserla fenomenoloģijas izpratne Teodora Celma darbos// *Latvijas ZA Vēstis. A Daļa.* – 1993. – Nr. 47(9). – lpp. 31-38.
- Kūle M. Komunikācijas filosofija: hermeneitiskās nostādnes// *Filosofija: Almanahs.* – Nr. 4. – Rīga: FSI. – 33-47. lpp.
- Kūle M. Jēgas un saprašanas ontoloģiskie pamati: [ref. Vispasaules fenomenologu 1. kongresā]// *Latvijas ZA Vēstis. A Daļa.* – 1992. – Nr. 46(1). – lpp. 7-9.
- Kūle M. *Silence as a Cultural Phenomenon*// *Analecta Husserliana: Reason, Life, Culture. Part I. Phenomenology in the Baltics* [ed. Tymieniecka A.T.]. Vol. XXXIX. – Dordrecht: Kluwer Academic Publishers. – pp. 13-23.
- Kūle M. *Intersubjective parameters of the life processes*// *Analecta Husserliana.* – Vol. 77. – Kluwer Acad. publishers, 2002.
- Kūlis R. *Filosofija kā stingra zinātne*// *Vārds.* – 2002. – Nr. 1. – 19-20. lpp.
- Kūlis R. *Filozofs un ‘esamības vēstures’ valoda*// *Grāmata.* – 1990. – Nr. 7. – 24-26. lpp.
- Kūlis R. *Pasaule un lieta Heidegera filozofijā*// *Kentaurs XXI.* – 1998. – Nr. 16. – 97-100. lpp.
- Rubene M. *Tuvienes estētikas/ distances kultūras: Martina Heidegera telpas fenomenoloģija*// *Filosofija: Almanahs.* – Rīga: FSI. – 2007. – Nr.6. – 56-70. lpp.
- Rubene M. *Tukšums, klusums, nekas*// *Karogs,* 1990. – Nr. 9. – 129-134. lpp.
- Vēvere V. *Absolūtais klusuma paradokss*// *Filosofija. Almanahs.* – Rīga: FSI, 2006. – Nr. 5. – 48.- 63. lpp.
- Zembahs R. *No tīras apziņas uz ķermeni: Merlo-Ponti par fenomenoloģisko subjektu*// *Filosofija: Almanahs.* – Nr. 4. – Rīga: FSI. – 62-81. lpp.
- Zembahs R. *Merlo-Ponti un ķermeņa fenomenoloģija*// *Filosofija: Almanahs.* – Nr. 2. – Rīga: FSI, 2000. – 97-110. lpp.
- Zembahs R. *Intencionalitāte un imperativitāte E. Huserla Pasīvās sintēzes analizēs*// *Filozofs starp tradīciju un pieredzi.* – Rīga: Zinātne, 2004. – 209-221. lpp.

5. Uzziņu literatūra

Encyclopedia of Phenomenology. – Kluwer Academic Publishers, 1997

The New Grove Dictionary of Music and Musicians™ second edition. – Macmillan, 2001

Annotation

“Philosophy of Sound” confirms a new tendency in contemporary philosophical investigations – viewing historically accumulated conclusions in conjunction with significant processes in society, art and culture, in this particular case – sound and music. Contemporary intensified interest in the culture of hearing and the philosophical conclusions to the effect that the culture of seeing is on the point of being replaced by the culture of hearing, that man has greater trust in “the ear” than in “the eye”, all testify to the fact that interest in auditory phenomena keeps growing in society as a whole.

The book attests that the phenomenological view of auditory phenomena does not remain in one narrow sphere, but solves fundamental philosophical problems, opens up new horizons for philosophical understanding of language, art philosophy and contemporary explication of music. Philosophical interpretations of auditory phenomena offer the possibility of new investigations also in the sphere of the art of music. That is why the problems discussed in the book can be of interest to musicians, educationalists, mass media employees; their understanding educates listeners, enriches everyone’s horizon with phenomenological conclusions and enables one to get to know music from a philosophical standpoint.

“Philosophy of sound” presents an analysis of auditory phenomena – sound, speech, voice and music – basing on phenomenological conclusions and methods that in the course of time have expanded and developed merging with the hermeneutical method and showing their specific character and the processes of constituting structures

traditions are solved. Experiencing speech, voice and music shows that hearing and seeing, speaking and listening are significant activities in forming shared sense, shared understanding horizons and dialogue.

Phenomenological descriptions of speech, voice and music attest to the contiguity of *phenomenology and ontology* elucidating both ontological structures that grasp phenomena and the ontological structures of the phenomena themselves. Sounds and musical phenomena appear as ontological structures inherent to any sound, any work of music. The contiguity of phenomenology and ontology is both in Husserl's views and in the views of his followers. Roman Ingarden uses the structures elucidated in classical phenomenology when characterizing the ontology of a work of music – ideal, real, pure intentionality; the society organizing structures viewed in social phenomenology by Alfred Schutz are carried over to shared creation of music and intersubjective structures of music elucidated, shared experiencing time; Bruce Eliss Benson under the influence of Gadamer characterizes music as play, a unity of *ergon* and *energeias*.

In the phenomenological interpretations of auditory phenomena the conjoined existence of the heard and unheard, the visible and invisible, being and entity, existentiality and existence, a priori and grasped in experience is brought to light. These double-sided relations are not double-layer relations where one overlays the other, but both the layers are originally given already in a blended form. Phenomenological view encompasses the principle of syncretism or chiasmus: subject and object, experience and the experienced, immanence and transcendence occurring together; one's appearance through the other; elucidation of essences through the phenomena in one's experience elucidating the experience itself.

Phenomenological view of sound, speech, voice and music warrants new investigations in philosophy accentuating seeing and hearing as man's intentional activities, underscoring the significance of auditory phenomena in contemporary explications of culture, deepening the understanding of sound, music, speech and voice. Creative processes of art are linked with the fundamental phenomena of culture – sound, noise, silence, light, darkness and rhythm.

Personvārdu rādītājs

- Adorno, Teodors, Vizengrunds, 138, 139
- Ārente, Hanna, 71, 82, 95, 97, 98, 108, 138
- Aristotelis, 109, 128
- Augustins, Aurēlijs, 48, 128, 144
- Benjamins, Valters, 139
- Bensons, Brūss Eliss, 140, 155, 173-176, 181-183, 189, 194, 196
- Bergsons, Anri, 148, 183
- Boēcijs, 127
- Dauenhauers, Bertrands, 21, 71, 74, 120-122
- Delēzs, Žils, 27, 140, 141, 173
- Deiviss, Stīvens, 166, 172
- Deridā, Žaks, 22, 86-89, 91
- Difrēns, Mikēls, 142-144
- Ferrāra, Lorens, 6, 7
- Gadamers, Hans – Georgs, 72, 81, 85, 91, 125, 140, 144, 155-160, 173, 174, 190, 196
- Heidegers, Martins, 3, 4, 6, 7, 9-12, 18, 19, 26-28, 60, 66-70, 72, 74-82, 85, 91, 98, 103, 105, 106, 108, 110, 116, 118, 144, 145, 154, 155, 160, 162, 163, 166, 167, 180, 181, 188, 190, 195, 196
- Hēgelis, Georgs, Vilhelms, Fridrihs, 132, 133
- Hērakleits, 105
- Huserls, Edmunds, 1-5, 7, 9, 10-12, 16-18, 26-31, 33-37, 39, 46, 48, 50-53, 55, 60-63, 67-73, 75, 77, 87, 88, 92, 94, 96-99, 101-103, 116, 118, 119, 141, 144, 147, 148, 151, 152, 166, 167, 169, 170, 176, 178, 180, 183, 187, 188, 189, 195, 196
- Īde, Dons, 3, 7, 71, 72, 74, 82, 83, 85, 91, 109, 195
- Ingardens, Romāns, 167, 169, 171, 174, 175, 178-180, 195, 196

- Kasīrers, Ernsts, 136
Kants, Imanuels, 130, 131, 134
Keidžs, Džons, 21, 122, 123
Kliftons, Tomas, 5, 155, 160-
163, 194, 195
Kūle, Maija, 104, 112, 113
Langere, Sjūzena, 136, 137
Leonardo da Vinči, 129
Losevs, Aleksejs, 8, 127, 145-
148, 150-152, 164
Marsels, Gabriels, 129
Merlo-Pontī, Moris, 3, 5, 27, 28,
65, 66, 69, 72, 89-91, 99, 100,
110, 111, 142, 161, 163
Niče, Frīdrihs, 135, 136, 150
Pitagors, 4, 127, 128
Platons, 127, 128, 150
Sartrs, Žans Pols, 20, 74, 93, 97,
179
Šitcs, Alfrēds, 182-189, 196
Skrutons, Rodžers, 22, 116
Smits, Džozefs, 8, 9, 12, 71, 95,
117-119, 145, 153, 164, 194
Šopenhauers, Artūrs, 133, 134
Velšs, Volfgangs, 106, 107

Ineta Kivle

Skaņas filosofija

FILOSOFISKĀ BIBLIOTĒKA
PĒTĪJUMI

Ineta Kivle

Skaņas filosofija

2009

Saturs

Ievads.....	V
1. Fenomenoloģijas nozīme skaņas, runas, balss un mūzikas skatījumā.....	1
„Atpakaļ pie lietām”, „Ļaut būt”, redukcijas metode un fenomenoloģiskā refleksija.....	9
Fenomena izpratne: skaņa, runa, balss un mūzika.....	18
Skaņa.....	22
Runa un balss.....	23
Mūzika.....	24
Rezumējums.....	25
2. Skaņas fenomenoloģiskā skatījuma pamatnostādnes.....	27
Skaņas dotība.....	28
Skaņa – jēgpilns fenomēns.....	37
Skaņa – laikobjekts.....	47
Skaņa, pasaļu konstitūšanās un pasauliskošanās.....	59
Rezumējums.....	70
3. Filosofiskā skatījuma tālākizvērsums: skaņa, runa, balss.....	71
No skaņas fenomenoloģijas uz eksistenciālu balsi: valodas filosofiskā izpratne, runāšana un klausīšanās.....	72
Cilvēks – apziņas un ķermeņa vienība.....	92
Dzirdēšana un redzēšana, kultūru fundējošu fenomēnu tvērums.....	102
Skaņas un klusuma intencionālie aspekti.....	113
Rezumējums.....	123
4. Mūzikas filosofiskās interpretācijas.....	125
Mūzikas izpratne filosofijā un mūzikas fenomenoloģijas specifika.....	126
Mūzikas būtība: skaitlis, <i>hyle</i> , eidoss, logoss, spēle.....	145
Mūzikasdarba ontoloģija: jautājums par būtību un interpretāciju.....	165
Mūzika – intersubjektīvs fenomēns.....	182
Rezumējums.....	191
Nobeigums.....	193
Bibliogrāfija.....	199
Annotation.....	211
Personvārdu rādītājs.....	225